

ГОДИНА 1957 – 2017
ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА БЕОГРАД
ЦЕНТАР ЗА ДЕМОГРАФСКА ИСТРАЖИВАЊА

ПОРУКЕ ДЕМОГРАФА
КРЕАТОРИМА ЈАВНИХ
ПОЛИТИКА У СРБИЈИ

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
ЦЕНТАР ЗА ДЕМОГРАФСКА ИСТРАЖИВАЊА

ОКРУГЛИ СТО

**ПОРУКЕ ДЕМОГРАФА
КРЕАТОРИМА ЈАВНИХ ПОЛИТИКА У СРБИЈИ**

14. НОВЕМБАР 2017.

КЊИГА САЖЕТАКА

Београд, 2017.

Програмски одбор:
Мирјана Рашевић (Институт друштвених наука)
Мирјана Девецић (Географски факултет Универзитета у Београду)
Јелена Јовановић (Факултет организационих наука Универзитета у Београду)

Уреднице:
Мирјана Рашевић (Институт друштвених наука)
Мирјана Девецић (Географски факултет Универзитета у Београду)
Јелена Јовановић (Факултет организационих наука Универзитета у Београду)

Издаје:
ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

За издавача:
Горан Башић

Лектура:
Анка Јакшић

Корице:
Нинослав Јанковић

Штампа:
Развојно-истраживачки центар Графичког инжењерства
Технолошко-металуршког факултета, Карнегијева 4, Београд

Тираж: 50

ISBN 978-86-7093-195-4

© Институт друштвених наука, Центар за демографска истраживања, 2017.

САДРЖАЈ

Поруке демографа креаторима јавних политика у Србији.....	1
Мирјана Рашевић О демографији у Србији.....	3
Мирјана Девеџић Иновације у демографским истраживањима – ка новом сазнајном оквиру за јавне политике	11
Бојан Томић, Јелена Јовановић, Владан Девеџић, Зоран Шеварац, Драган Ђурић Могућности унапређења анализе демографских података у Србији	17
Владимир Никитовић Зашто је потребна нова парадигма популационе политике у Србији?.....	23
Петар Васић Да ли и како увести фактор старости жене у политику према рађању?.....	29
Анкица Шобот Регионалне разлике у положају жена у српском друштву – сложеност његовог унапређивања.....	33
Биљана Станковић О рађању ван брака са демографског и социјалног аспекта.....	37
Иван Маринковић Значај пушења за смртност становништва Србије	41
Горан Пенев Самоубиства у Србији: све малобројнија уз знатне могућности даљег смањења.....	47
Јелена Предојевић-Деспић Међународне миграције високообразованих: перспективе миграционе политике у Србији.....	53
Весна Лукић Избеглице у Србији – искуства и нови изазови.....	59

Александар Кнежевић Демографски аспект мањинске политике у контексту европских интеграција Републике Србије	65
Гордана Војковић Ублажавање просторно-демографских диспропорција Србије: могућности и правци деловања	71
Зора Живановић Значај и улога урбаних центара у процесу подстицања равномерног регионалног развоја на простору Србије	77

МЕЂУНАРОДНЕ МИГРАЦИЈЕ ВИСОКООБРАЗОВАНИХ: ПЕРСПЕКТИВЕ МИГРАЦИОНЕ ПОЛИТИКЕ У СРБИЈИ

Јелена Предојевић-Деспич

Центар за демографска истраживања Института друштвених наука,
Београд

Снажан талас техничко-технолошког развитка средином 1980-их, а нарочито у последњој деценији 20. века, захватио је развијене земље света. Услед тога је дошло и до великих промена на њиховим тржиштима рада, које су се првенствено односиле на све већу покретљивост радне снаге и снажан раст потреба за стручним и образованим радницима. Убрзано се развијају економије засноване на знању, у којима „људски капитал” представља главни ресурс. Стога, не изненађује што долази до оштре конкуренције међу економски развијеним земљама у привлачењу високо квалификованих миграната.

Истовремено, Србију, почетком 1990-их захвата дубока политичка и економска криза и осећај губитка перспективе за огroman део становништва, а посебно за младе. То је значајно утицало на интензивирање емиграције из наше земље, а 1990-те, после друге половине 1960-их, сматрају се раздобљем најинтензивнијег исељавања из Србије. У последњем међупописном периоду 2002–2011. спољне миграције становништва Србије биле су знатно мање интензивне него током 1990-их, међутим, расположиви подаци Пописа из 2011. упућују на закључак да се и даље наставља тренд исељавања. Разлике у тзв. преференцији емигрирања према образовним карактеристикама, и у укупном становништву, и посматрано по старости и полу, могу се најбоље уочити преко браин-драин (*brain drain*) индекса. Подаци пописа из 2011. године показују да укупни српски емиграциони контингент са завршеном вишом школом и факултетом, на основу тог показатеља, има за 11% већи удео емиграната него остали с мањим образовним квалификацијама. Посматрано по старости, већу „шансу“ да емигрирају имају сва лица из групе с највишим образовним квалификацијама до педесет година старости. Такође, и мушкарци и жене у највећој мери напуштају земљу одмах по завршеном факултету.

Један од највећих недостатака у проучавању међународних миграција је то што не постоје поуздане информације које садрже податке о миграционим токовима између земаља порекла и земаља пријема, о територијалном пореклу и демографској структури

миграната. То онемогућава детаљнију анализу и доношење чвршћих закључака, бољи теоријски оквир, као и адекватан одговор државе на бројне миграционе изазове. Стога, за боље разумевање феномена миграција високообразованих лица и стручњака, анализу статистике о миграцијама потребно је допуњавати квалитативним истраживањима.

Циљ анкетног истраживања спроведеног међу високообразованим емигрантима из Србије у Канаду и САД био да се из перспективе самих високообразованих миграната, учесника у истраживању, употпуне постојећа знања различитим аспектима њихове емиграције из Србије, различитим аспектима интеграције у друштво земље пријема, као и ставовима о повратку и сарадњи са Србијом као земљом порекла. Као циљна група изабрана су лица која су завршила факултет или вишу школу у Србији, емигрирала 1991. или касније, и у време истраживања боравила у Канади или САД-у (на пригодном узорку анкетирано је 430 испитаника, од чега 276 у Канади и 154 у САД-у). Главни разлог избора САД-а и Канаде као анализираних земаља пријема је тај што су током 1990-их оне имале релативно једноставне и брзе процедуре одобравања усељеничких виза за држављане тадашње СР Југославије.

Резултати анкете показују да се на врху значајности разлога за емиграцију налазе мотиви који се односе на економске и политичке прилике у земљи емиграције. Велики утицај кризе као разлога за емиграцију нарочито је присутан код испитаника у Канади, који су у највећој мери емигрирали заједно са другим члановима породице, и то у време најдубље кризе у Србији. Након почетног периода привикавања на нову средину, учесници су били углавном задовољни степеном интеграције, како на тржишту рада, тако и у друштву пријема у ширем смислу.

Емоционалне везе са средином из које потичу остају јаке чак и код испитаника који живе и раде у иностранству 15 година и више. Такође, значајно су упућени и на сународнике у срединама у којима живе, не само ради одржавања пријатељских и колегијалних односа, већ и због развијања локалних мрежа солидарности и помоћи.

Већина испитаника сматра да су прилике за повратак веома мале или чак да не постоје. Такође, у обе земље пријема постоји статистички значајна веза између жеље за будућим местом за живот и рад и врсте запослења. Испитаници запослени у пословним компанијама у знатно већој мери желе да остану у Канади/САД-у него запослени на универзитетима. Међутим, значајно је веће учешће испитаника запослених на универзитетима који би желели да живе у Европи, са или без могућности да сарађују са Србијом, него што је то случај са запосленима у пословним компанијама.

То упућује на закључак да повезивање с нашом интелектуалном дијаспором првенствено треба да се развија проналажењем адекватних начина за размену и циркулацију знања, односно сарадње „на даљину”. Скоро сви испитаници су навели да су заинтересовани за неки вид сарадње са Србијом и њеним институцијама, као што су пословна и стручна сарадња са предузећима из Србије, учешће у заједничким привредним пројектима и развитак сарадње у научним пројектима и универзитетској настави у Србији. Иако се исказани ставови односе на жељу наших стручњака о успостављању сарадње, не значи да би и остваривање сарадње било могуће у том обиму. Али они сведоче да постоји значајан потенцијал који даје простора за позитиван политички одговор. На то упућују и ставови о предложеним најефикаснијим мерама које би смањиле обим исељавања високообразованих кадрова и стручњака из Србије. Учесници у истраживању су углавном наводили мере које се односе на побољшање друштвено-економског развитка земље. Осим истицања потребе за економским напретком, који две трећине испитаника сматра као основни предуслов за смањење исељавања, половина испитаника је истакла и важност стимулативних плата за високообразоване и стручњаке, док је у најчешће навођене мере уврштена и већа могућност адекватног запошљавања, као и решавање стамбеног проблема.

У будућем разматрању перспектива миграционе политике треба увек да се има у виду да миграције високообразованих, и кадрова и стручњака, представљају основни развојни погон сваког друштва. Стога, мере миграционе политике морају да посматрају миграције као ресурс, а не као одређено патолошко стање које треба сузбити политичким мерама. Србија у свим важним сегментима усклађује миграциону политику са земљама Европске уније. Може се закључити да имплементација и координација мера обухваћених разним стратегијама остаје као главни изазов. Како би могла да остане конкурентна на глобалном тржишту радне снаге, Србија треба да усмери своје приоритете ка истраживању могућих видова ширења сарадње са припадницима високостручне дијаспоре широм света. На тај начин би се из позиције велике извознице радне снаге, нарочито високообразоване и стручне, кроз повезивање постепено враћало поверење код наше дијаспоре у стабилност економских и политичких институција у земљи, обнављале професионалне везе са матицом, проширивао спектар делатности у потенцијалној сарадњи, нарочито с најобразованијим структурама, односно „носиоцима“ трансфера технологија, и Србија би могла да дође у позицију да негативну страну

исељавања претвори у добробит и својих грађана у земљи и у иностранству.

Примери различитих облика мигрантских мрежа говоре да мреже – невелике и хетерогене у структури чланова, уз јаку мотивацију и добру организацију и повезивање с јавним и приватним сектором у земљи порекла, могу остварити значајне резултате у широком спектру радних ниша. Њихов главни допринос не лежи у директном утицају на економски развитак земље порекла, већ у могућности да на различите начине стимулише трансформацију организације јавног и приватног сектора.

Међутим, континуирано развијање транснационалних активности је двосмеран процес. Доносиоци одлука који уобличавају политички одговор државе на потребе за активирањем дијаспоре у циљу привредне сарадње могу и треба да подстичу међурегионално повезивање, али не могу да створе или нађу замену за децентрализоване мреже транснационалних интелектуалаца и предузетника које се простиру изван политичких и географских граница једне државе. Стога би владе земаља порекла требало да се усмере ка политикама које подстичу позитивну климу за научно-истраживачки рад, иновације и пословну сарадњу. Да би се то постигло, потребно је да се задовољи један од најважнијих услова – да је развојни потенцијал земље релативно висок, уз убрзавање развитка приватног сектора, нарочито малих и средњих предузећа подстицајним законским решењима.

Кључне речи: међународне миграције, високообразовани кадрови, Србија, могућност повратних миграција, сарадња на даљину

Литература

Predojević-Despić, J. (2011). Can Serbia count on its experts abroad and vice versa: The return option or "outsourcing". In N. Polovina, T. Pavlov (eds.), *Mobility and Emigration of Professionals: Personal and Social Gains and Losses* (pp. 210–222). Belgrade: Group 484 and Institute for Educational Research.

Предојевић-Деспих, Ј., Пенев, Г. (2012). Ко су и где иду: Карактеристике и размештај грађана Србије у иностранству по земљама пријема и значај мигрантских мрежа. *Национални интерес* 8(3): 355–388.

Predojević-Despić, J., Pavlov, T., Petronijević, V. (2013). Institutional framework in support of migrations: Labour migrations between Bosnia and Herzegovina and Serbia. In M. Emirhafizović, E. Ćosić, V. Repovac-Pašić (eds.), *Migration from Bosnia and Herzegovina* (pp.115–126). Sarajevo: Institute for Social Science Research, Faculty of

Political Sciences, University of Sarajevo; Department for Diaspora, Ministry for Human Rights and Refugees of Bosnia and Herzegovina.

Predojević-Despić, J., Pavlov, T., Milutinović, S. (2015). Transnational entrepreneurs in Serbia: A resource for economic development. In M. Valenta, M. Emirhafizovic (eds.), *Migrations in the Function of Development* (pp. 22–34). Sarajevo: Ministry of Human Rights and Refugees of Bosnia and Herzegovina and UNDP.

Предојевић-Деспић, Ј. (2015). Миграције високообразованих лица из Србије од 1991. године у Канаду и Сједињене Америчке Државе. Докторска дисертација. Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, XIV+ 269.

<https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:11168/bdef:Content/download>

